

**ΟΙ
ΠΡΟΦΗΤΕΣ**
ROBERT JONES, JR.

μετάφραση
Ρηγούλα Γεωργιάδου

Για τις γιαγιάδες μου *Corrine* και *Ruby*,
τους παππούδες μου *Alfred* και *George*,
τους θείους μου *Milton*, *Charles*, *Cephas* και *Herbert*,
τον πατέρα μου *Robert*, τους εξαδέλφους μου *Trebor*, *Tracey*
και *Daishawn*, τους νονούς μου *Delores Marie*
και *Daniel Lee*, τη Μητέρα *Morrison* και τον Πατέρα *Baldwin*,
και όλους τους πρεσβύτερους και συγγενείς μου
που έχουν αποδημήσει,
που είναι πια με τους προγόνους, που είναι πια
και οι ίδιοι πρόγονοι,
που με οδηγούν και με προστατεύουν,
που μου ψιθυρίζουν έτσι ώστε να μπορώ κι εγώ
να μοιράζομαι τη μαρτυρία.

ΚΡΙΤΕΣ

Ακόμη δεν μας ξέρετε.
Ακόμη δεν καταλαβαίνετε.

Εμείς που είμαστε από το σκοτάδι, που μιλάμε με τις εφτά φωνές. Επειδή το εφτά είναι ο μόνος ιερός αριθμός. Επειδή αυτό είμαστε και αυτό ήμασταν πάντα.

Και αυτό είναι νόμος.

Μέχρι να τελειώσουνε όλα, θα έχετε μάθει. Και θα ρωτάτε γιατί δεν σας το είπαμε νωρίτερα. Νομίζετε ότι είστε οι μόνοι που έκαναν αυτή την ερώτηση;

Δεν είστε.

Όμως υπάρχει απάντηση. Πάντα υπάρχει απάντηση. Αλλά ακόμη δεν την αξίζετε. Ακόμη δεν ξέρετε ποιοι είστε. Πώς θα ρεΐτε λοιπόν ότι θα καταλάβετε ποιοι είμαστε εμείς;

Δεν είναι τόσο ότι είστε χαμένοι όσο ότι σας πρόδωσαν ανόητοι που πέρασαν τη λάμψη για δύναμη. Πρόδωσαν όλα τα σύμβολα που έχουν δύναμη. Η τιμωρία γι' αυτό είναι αιώνια. Το αίμα σας θα έχει από καιρό διαλυθεί πριν επικρατήσει επιτέλους η λογική. Ή ο κόσμος ο ίδιος θα έχει γίνει στάχτη, έτσι που η μνήμη δεν θα έχει πια καμιά σημασία. Αλλά ναι, σας αδίκησαν. Και θα αδικήσετε κι εσείς. Ξανά. Και ξανά. Και ξανά. Μέχρι επιτέλους να ξυπνήσετε.

Κι αυτός είναι ο λόγος που είμαστε εδώ τούτη στιγμή και σας μιλάμε.

Έρχεται μια ιστορία.

Έρχεται η ιστορία σας.

Είναι ο λόγος που υπάρχουν. Που είστε εδώ – ή εκεί. Όταν πρωτοήρθατε, δεν ήσασταν αλυσοδεμένοι. Σας υποδέχτηκαν ζεστά και ανταλλάξατε τροφή, τέχνη και σκοπό μ' εκείνους που ήξεραν πως ούτε οι άνθρωποι ούτε η γη πρέπει να είναι ιδιοκτησία κανενός. Η δική μας ευθύνη είναι να σας πούμε την αλήθεια. Αλλά επειδή ποτέ δεν σας είπαν την αλήθεια, θα την περάσετε για ψέμα. Τα ψέματα είναι πιο στοργικά από την αλήθεια και αγκαλιάζουν και με τα δυο χέρια. Το να σας αποσπάσουμε από το αγκάλιασμά τους είναι η τιμωρία μας.

Ναι, κι εμείς έχουμε τιμωρηθεί. Όλοι έχουμε τιμωρηθεί. Γιατί δεν υπάρχουν αθώοι. Η αθωότητα, όπως διαπιστώσαμε, είναι η μεγαλύτερη φρικαλεότητα. Είναι αυτό που χωρίζει τους ζωντανούς από τους νεκρούς.

Ε;

Πώς είπατε;

Χα χα.

Συμπαθάτε μας που γελάμε.

Νομίζατε ότι *εσείς* είστε οι ζωντανοί κι *εμείς* οι νεκροί;

Χα χα.

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Γονατισμένη στο σκοτάδι τούς μιλάω.
Είναι δύσκολο μερικές φορές να καταλάβω τι λένε. Έχουν φύγει τόσο καιρό τώρα, κι όμως ακόμη χρησιμοποιούν τις παλιές λέξεις, που μου βγαίνουν πια με το τσιγκέλι. Και δεν βοηθάει καθόλου το ότι μιλάνε ψιθυριστά. Ή ίσως στην πραγματικότητα ουρλιάζουν, αλλά από τόσο μακριά εμένα μου μοιάζει για ψίθυρος. Μπορεί να 'ναι κι έτσι. Ποιος να ξέρει;

Τέλος πάντων, έσκαψα στο σημείο όπου μου είπαν να σκάψω και έθαψα το λαμπερό βότσαλο, όπως μου ζητήσανε. Αλλά μπορεί να κάνω κάτι λάθος, επειδή ο Αφέντης Τζέικομπ σε πούλησε παρόλο που είπε ότι είμαι μέλος της οικογένειας. Έτσι κάνουν οι τουμπάμπ στα παιδιά τους; Τα αρπάνε από την αγκαλιά των μανάδων τους και τα φορτώνουνε στα κάρρα σαν τη σοδειά; Μ' έκανε να πέσω στα γόνατα και να τον ικετέψω. Μπροστά στον άνθρωπό μου, με άφησε να παρακαλώ μέχρι που ο μόνος άνθρωπος που αγάπησα ποτέ δεν μπορούσε πια ούτε να με κοιτάξει. Τα μάτια του με κάνουν και νιώθω λες και φταίω εγώ, κι όχι αυτοί.

Τις ρωτώ, τις αρχαίες σκοτεινές φωνές, για σένα. Λένε πως είσαι πολύ περήφανος. Όπου να 'ναι γίνεσαι κι εσύ μεγάλος άντρας. Στις φλέβες σου τρέχει πολύ από το αίμα της

φυλής σου αλλά ακόμη δεν το ξέρεις. Και είσαι ξύπνιος, τόσο ξύπνιος που μπορεί και να σου βγει σε κακό. Ξαφνιάζομαι που ζεις ακόμη. Τις ρωτάω, τους λέω: «Μπορείτε να του δώσετε ένα μήνυμα; Πείτε του πως θυμάμαι κάθε μπουκλα στο κεφάλι του και κάθε πτυχή στο κορμί του, μέχρι κάτω, μέχρι τις ζάρες ανάμεσα στα δάχτυλα των ποδιών του. Πείτε του πως ούτε το καμπούκι δεν μπορεί να το γιατρέψει αυτό». Δεν απαντούν, λένε μόνο ότι τώρα είσαι πέρα στον Μισισσιπή, εκεί που τα ολόκληρα πράγματα γίνονται μισά. Γιατί μου το λένε αυτό, δεν ξέρω. Ποια μάνα θέλει ν' ακούει ότι θα πιάσουν το παιδί της και θα το πετσοκόψουν και θα το φτιάξουν αλλιώς χωρίς λόγο και αιτία; Αλλά ίσως και να μην έχει σημασία. Είτε εδώ είτε εκεί, όλους θα μας κάνουν να πληρώσουμε με κάποιο τρόπο.

Ο Εφραΐμ δεν έχει πει κουβέντα από τότε που σε πήραν. Ούτε μια λέξη τόσο καιρό. Το φαντάζεσαι; Βλέπω τα χείλια του να κουνιούνται, αλλά ο διάολος να με πάρει αν βγαίνει ήχος από το λαρύγγι του. Μερικές φορές θέλω να πω το όνομά σου, το όνομα που σου δώσαμε εμείς, όχι εκείνο το απαίσιο που σου φόρτωσε ο Αφέντης και κάνουμε πως δεν τρέχει τίποτα. Σκέφτομαι μήπως, αν πω το όνομά σου, αυτό σε ξαναφέρει κοντά μου. Αλλά έτσι όπως σκύβει το κεφάλι του, λες κι έχει περασμένη στον λαιμό καμιά θηλιά που δεν μπορώ να δω, δεν βρίσκω το κουράγιο. Κι αν, λέγοντας το όνομά σου, τον διώξω για πάντα από κοντά μου;

«Μπορώ να τον δω;» ρωτάω το σκοτάδι. «Να τον δει ο Εφραΐμ; Δεν προλάβουμε ούτε να τον ακουμπήσουμε. Μόνο μια ματιά στα πεταχτά, για να ξέρουμε ότι είναι ακόμη δικός μας, έστω κι αν ανήκει σε κάποιον άλλο». Λένε ότι το μόνο που έχει να κάνει ο Εφραΐμ είναι να ρίξει μια ματιά σ' έναν καθρέφτη. «Κι εγώ;» ρωτάω. Μου λένε, κοίτα τα μάτια του Εφραΐμ. «Και πώς να το κάνω αυτό», ρωτάω, «όταν δεν λέει να με κοιτάξει

πια;». Το μόνο που ακούω είναι ο άνεμος που φυσάει μέσ' από τα δέντρα και το κρικ κρικ από τα ζουζούνια μέσα στα χόρτα.

Μοιάζεις στους ανθρώπους σου. Είσαι σαν τους ανθρώπους σου. Αρπάζομαι απ' αυτή τη σκέψη και την αφήνω να γεμίσει το κενό που έχω μέσα μου. Στριφογυρίζω, στριφογυρίζω σαν πυγολαμπίδα μέσα στη νύχτα. Ακίνητη, ακίνητη, σαν το νερό στο πηγάδι. Είμαι γεμάτη. Είμαι άδεια. Είμαι γεμάτη και μετά είμαι άδεια. Είμαι γεμάτη και είμαι άδεια. Έτσι θα νιώθεις όταν πεθαίνεις.

Είναι μάταιο. Είναι μάταιο να φωνάζεις σε ανθρώπους που δεν σ' ακούνε. Είναι μάταιο να κλαις μπροστά σε ανθρώπους που δεν μπορούν να νιώσουν τον πόνο σου. Αυτούς που χρησιμοποιούν το μαρτύριό σου σαν μετράρι, για να δουν πόσο θα χτίσουνε πάνω του. Δεν είμαι τίποτα εδώ. Και ούτε πρόκειται ποτέ να είμαι.

Τι αντάλλαγμα πήρε όταν σε έδωσε; Κράτησε την άθλια γη του, που τσακίζει την ψυχή και ματώνει τον νου; Ένα θα σου πω: δεν πρόκειται να κάτσω για πολύ ακόμα εδώ. Όχι, κύριε. Θα πάρω τον Εφραΐμ και θα φύγουμε. Δεν έχουμε να πάμε πουθενά, αλλά θα φύγουμε. Θα 'ναι σαν να σφάζεις γουρούνι – ένα κοφτερό μαχαίρι γρήγορα και βαθιά στο λαρύγγι, και όλα τελειώνουν στη στιγμή.

Και μετά θα γίνουμε κι εμείς ψιθυριστές φωνές μέσα στο σκοτάδι και θα λέμε στους άλλους ανθρώπους πώς τα πάνε τα παιδάκια τους εκεί έξω στην ερημιά.

Αχ, καημένο μου παιδάκι.

Με νιώθεις;

Είμαι η Μεσαία Άννα κι εκείνος εκεί είναι ο Εφραΐμ. Είμαστε η μάνα σου κι ο πατέρας σου, Καγιόντε. Και μας λείπεις πάρα πολύ.

ΨΑΛΜΟΙ

Ο Ιούλης είχε προσπαθήσει να τους ξεκάνει. Στην αρχή προσπάθησε να τους κάψει. Έπειτα προσπάθησε να τους σκάσει. Και τελικά, όταν τίποτα από τα δύο δεν έφερε αποτέλεσμα, έκανε τον αέρα πυκνό σαν νερό, ελπίζοντας πως θα τους πνίξει. Δεν τα κατάφερε. Ο μόνος του θρίαμβος ήταν να τους κάνει να κολλάνε από τον ιδρώτα και να γίνονται κακοί – καμιά φορά ο ένας απέναντι στον άλλο. Ο ήλιος του Μισοσιπή τρύπωνε ακόμα και στη σκιά, έτσι που κάποιες μέρες ούτε τα δέντρα δεν έδιναν παρηγοριά.

Επιπλέον, δεν υπήρχε κανένας λόγος να είσαι μαζί με άλλους όταν είχε τέτοια ζέστη, αλλά η λαχτάρα για συντροφιά έκανε καμιά φορά την κατάσταση πιο υποφερτή. Στον Σάμιουελ και τον Αϊζάια άρεσε να είναι μαζί με άλλους ανθρώπους μέχρι τη στιγμή που οι άλλοι άνθρωποι άλλαξαν. Στην αρχή νόμιζαν ότι όλα εκείνα τα στραβωμένα στόματα, τα μοχθηρά μάτια, οι σηκωμένες μύτες –ακόμα και τα κεφάλια που κουνιούνταν αποδοκimasτικά– είχαν να κάνουν με την άσχημη μυρωδιά που ανέδιδαν τα κορμιά τους εξαιτίας της δουλειάς στον στάβλο. Η οσμή της κοπριάς και μόνο τους ανάγκαζε συχνά να ξεγυμνώνονται και να μένουν κοντά μία ώρα μέσα στο ποτάμι για να ξεπλυθούν. Κάθε μέρα, λίγο πριν το λιόγερμα, όταν οι

άλλοι γυρνούσαν στις καλύβες τους τσακισμένοι από τη δουλειά στα χωράφια και πάσχιζαν να βρουν λίγη γαλήνη, να σου ο Σάμιουελ και ο Αϊζάια να τρίβονται με φύλλα μέντας και άρκευθο, ακόμα και με ζουμί από σασσαφρά καμιά φορά, για να διώξουν από πάνω τους τις στρώσεις της αποφοράς.

Όμως, όσο κι αν πλένονταν, η στάση εκείνων που έδειχναν την περιφρόνησή τους για Αυτούς Τους Δύο, πλαταγίζοντας απορριπτικά τη γλώσσα τους, δεν άλλαζε. Κι έτσι σιγά σιγά έμαθαν να κάθονται λίγο πολύ ξέχωρα απ' όλους. Ποτέ δεν φέρονταν ακριβώς εχθρικά, απλώς ο στάβλος έγινε κάτι σαν περιοχή ασφαλείας και σπάνια απομακρύνονταν από κει.

Ο ήχος του κέρατος τους ειδοποίησε ότι η δουλειά της ημέρας έφτανε στο τέλος της. Παραπλανητικός ήχος, αφού η δουλειά δεν τελείωνε ποτέ, απλώς έκανε μια παύση. Ο Σάμιουελ άφησε κάτω έναν κουβά με νερό και κοίταξε τον στάβλο μπροστά του. Έκανε μερικά βήματα προς τα πίσω για να τον δει ολόκληρο. Χρειαζόταν ένα χέρι μογοιά, και στα κόκκινα σημεία και στα άσπρα. *Ωραία, σκέφτηκε. Ας μείνει άσχημος για να δείχνει την αλήθεια. Δεν σκόπευε να βάψει τίποτα, εκτός κι αν οι Χάλιφαξ τον ανάγκαζαν.*

Πήγε λίγο προς τα δεξιά και κοίταξε τα δέντρα στο βάθος, εκείνα πίσω από τον στάβλο, μέχρι κάτω, στην άλλη όχθη του ποταμιού. Ο ήλιος είχε θαμπώσει και άρχιζε να βυθίζεται στα δάση. Γύρισε προς τα αριστερά, κοίταξε το μπαμπακοχώραφο και είδε τις σιλουέτες των ανθρώπων που κουβαλούσαν σακιά μπαμπάκι στις πλάτες και τα κεφάλια τους και τα έριχναν στα κάρα που περίμεναν πιο πέρα. Ο Τζέιμς, ο αρχιεπιστάτης, και κάπου μια ντουζίνα υποτακτικοί του, είχαν φτιάξει δυο γραμμές δεξιά κι αριστερά από τους ανθρώπους που πηγαينوέρχονταν ασταμάτητα. Ο Τζέιμς είχε το τουφέκι του ριγμένο στον ώμο. Οι άντρες του κρατούσαν τα δικά τους και με τα δυο

χέρια. Σημάδευαν τους ανθρώπους που περνούσαν, λες και ήθελαν να τους πυροβολήσουν. Ο Σάμιουελ αναρωτήθηκε αν θα μπορούσε να καταφέρει τον Τζέιμς. Σίγουρα ο τουμπάμπ ήταν ψωμωμένος και είχε το πλεονέκτημα που του πρόσφερε η δύναμη του πυρός, αλλά, αφήνοντας αυτά στην άκρη, αν ήταν να πιαστούν κανονικά στα χέρια, γροθιά με γροθιά και καρδιά με καρδιά, όπως ήταν το σωστό, ο Σάμιουελ πίστευε ότι στο τέλος θα τον τσάκιζε – αν όχι σαν κλαράκι, οπωσδήποτε σαν άνθρωπο που δεν αντέχει άλλο.

«Θα έρθεις να με βοηθήσεις ή όχι;» είπε ο Αϊζία, ξαφνιαζοντάς τον.

Ο Σάμιουελ γύρισε γρήγορα. «Αφού ξέρεις πως δεν πρέπει να έρχεσαι στα μουλωχτά», είπε, επειδή ντράπηκε που τον είχαν πιάσει στον ύπνο.

«Δεν ήρθα στα μουλωχτά. Σε πλησίασα κανονικά. Εσύ ήσουν αλλού και μπερδεύοσουν σε δουλειές αλλωνών...»

«Πουφ», έκανε ο Σάμιουελ και κούνησε το χέρι σαν να έδιωχνε κουνούπι.

«Θα με βοηθήσεις να βάλω τα άλογα στα παχινά τους;»

Ο Σάμιουελ στραβομουτσούνιασε. Δεν υπήρχε λόγος να είναι κανείς όσο υπάκουος ήταν πάντα ο Αϊζία. Ίσως δεν ήταν ακριβώς υπάκουος, αλλά ήταν ανάγκη να τους δίνει πάντα τόσο πολλά και τόσο πρόθυμα; Για τον Σάμιουελ, αυτό έδειχνε φόβο.

Ο Αϊζία άγγιξε τον Σάμιουελ στην πλάτη, χαμογέλασε και προχώρησε προς τον στάβλο.

«Έτσι λέω», ψιθύρισε ο Σάμιουελ και τον ακολούθησε.

Έμπασαν τα άλογα μέσα και τα πότισαν, έπειτα τους έβαλαν μια φτυαριά σανό να φάνε και σκούπισαν τα απομεινάρια σε έναν ωραίο σωρό κοντά στην μπροστινή αριστερή γωνία του στάβλου, δίπλα στις πιο στρωτές μπάλες. Ο Αϊζία

χαμογελούσε με την απροθυμία του Σάμιουελ, τα μουγκρητά του και τα κουνήματα του κεφαλιού, παρόλο που κατανοούσε τον κίνδυνο που έκρυβαν. Οι μικρές πράξεις αντίστασης ήταν κάτι σαν γιατρικό σε μια πληγή που έσταζε.

Μέχρι να τελειώσουν, ο ουρανός ήταν πια μαύρος και γεμάτος αστέρια. Ο Αϊζία βγήκε πάλι έξω, αφήνοντας τον Σάμιουελ με τα παράπονά του. Να πώς θα εκδήλωνε τη δική του ανταρσία: έγειρε στον ξύλινο φράχτη που περιέβαλλε τον στάβλο και έστρεψε το βλέμμα προς το στερέωμα. *Φορτωμένο*, σκέφτηκε και αναρωτήθηκε μήπως τόση αφθονία παραπήγαινε. Μήπως το φορτίο που σήκωνε του έπεφτε βαρύ και η νύχτα, έτσι κουρασμένη όπως ήταν, σαν αυτόν, τα παρατούσε όλα μια μέρα και τ' αστέρια σωριάζονταν κάτω, αφήνοντας μόνο το σκοτάδι να απλώνεται πάνω από τα πάντα.

Ο Σάμιουελ τον χτύπησε στον ώμο, ξυπνώντας τον από την ονειροπόλησή του.

«Τώρα ποιος δεν κοιτάει τη δουλειά του;»

«Α, μπα, τώρα έχει και ο ουρανός δουλειές;» Ο Αϊζία χαμογέλασε χαιρέκακα. «Τουλάχιστον η δικιά μου δουλειά τέλειωσε για την ώρα».

«Είσαι καλός σκλάβος, ε;» Ο Σάμιουελ τον πάτησε με το δάχτυλο στην κοιλιά.

Ο Αϊζία χασκογέλασε, ξεκόλλησε από τον φράχτη κι άρχισε να περπατά προς τον στάβλο. Λίγο πριν φτάσει στην πόρτα, έσκυψε και έπιασε από κάτω μερικές πέτρες. Ύστερα τις πέταξε γρήγορα τη μια μετά την άλλη στον Σάμιουελ.

«Χα!» έκανε δυνατά και μπήκε τρέχοντας στον στάβλο.

«Δεν με πέτυχες!» του φώναξε ο Σάμιουελ και έτρεξε ξοπίσω του.

Άρχισαν να τρέχουν γύρω γύρω, ο Αϊζία σκύβοντας και αποφεύγοντάς τον, γελώντας κάθε φορά που ο Σάμιουελ

άπλωνε το χέρι για να τον αρπάξει, αλλά ήταν πολύ γρήγορος. Όταν τελικά ο Σάμιουελ έδωσε έναν πήδο και έπεσε ανάσκελα, ρίχτηκαν και οι δύο μπρούμυτα στο φρέσκο σανό. Ο Αϊζία προσπάθησε να ελευθερωθεί, αλλά το γέλιο τού στερούσε δυνάμεις και δεν κατάφερνε πολλά πράγματα. Ο Σάμιουελ έκανε «Αχά» ξανά και ξανά, και κοιτούσε χαμογελώντας το πίσω μέρος του κεφαλιού του Αϊζία. Τα άλογα ξεφυσούσαν με δύναμη και τα χείλη τους πάλλονταν καθώς ανασαιναν. Ένα γουρούνι γρύλισε. Οι αγελάδες δεν έβγαζαν ήχους αλλά τα κουδούνια που κρέμονταν από τον λαιμό τους κουδούνιζαν σε κάθε τους κίνηση.

Αφού αντιστάθηκε λίγο ακόμα, ο Αϊζία παραδόθηκε και ο Σάμιουελ τον άφησε. Γύρισαν ανάσκελα και μέσα από ένα άνοιγμα στη στέγη είδαν το φεγγάρι, το απαλό φως του τους έλουσε. Τα γυμνά στήθη τους ανεβοκατέβαιναν στον ρυθμό της λαχανιασμένης τους αναπνοής. Ο Αϊζία σήκωσε το χέρι προς το άνοιγμα για να δει αν θα μπορούσε να κρύψει το φως με την παλάμη. Από τις χαραμάδες ανάμεσα στα δάχτυλά του βγήκε μια απαλή λάμψη.

«Κάποιος απ' τους δυο μας πρέπει να φτιάξει αυτή τη στέγη», είπε.

«Μη σκέφτεσαι τη δουλειά τώρα. Ηούχασε λιγάκι», είπε ο Σάμιουελ λίγο πιο απότομα απ' όσο σκόπευε.

Ο Αϊζία τον κοίταξε. Περιεργάστηκε το προφίλ του: τα παχιά του χείλη που προεξείχαν από το πρόσωπό του, όπως και η πλατιά μύτη του, αλλά λιγότερο. Οι μπούκλες του πετούσαν προς κάθε κατεύθυνση. Κοίταξε το ιδρωμένο στήθος του –το φως του φεγγαριού έκανε το σκούρο του δέρμα να λάμπει– και ο ρυθμός του τον υπνώτισε.

Ο Σάμιουελ γύρισε να κοιτάξει τον Αϊζία, ανταπέδωσε το τρυφερό του βλέμμα με τον δικό του τρόπο. Ο Αϊζία

χαμογέλασε. Του άρεσε που ο Σάμιουελ ανάσαινε με το στόμα ανοιχτό, το κάτω χείλος στριμμένο ελαφρά και την άκρη της γλώσσας κολλημένη στη μέσα μεριά του μάγουλου, σαν να ήταν έτοιμος για αταξία. Άγγιξε το χέρι του.

«Είσαι κουρασμένος;» τον ρώτησε.

«Κανονικά θα έπρεπε, αλλά μπα».

Ο Αϊζία σύρθηκε στο πλάι μέχρι που τα σώματά τους ακούμπησαν. Το σημείο όπου συναντήθηκαν οι ώμοι τους υγράνθηκε. Τα πόδια τους τρίφτηκαν. Ο Σάμιουελ δεν ήξερε γιατί, αλλά άρχισε να τρέμει, πράγμα που τον θύμωσε γιατί τον άφησε να νιώσει εκτεθειμένος. Ο Αϊζία δεν είδε τον θυμό – είδε το κάλεσμα. Σηκώθηκε και έγειρε πάνω από τον Σάμιουελ, που για μια στιγμή τραβήχτηκε απρόθυμα αλλά μετά αφέθηκε. Ο Αϊζία γλίστρησε τη γλώσσα του, αργά και απαλά, πάνω από τη ρώγα του Σάμιουελ, που ζωντάνεψε μέσα στο στόμα του. Βόγκηξαν.

Ήταν διαφορετικό από το πρώτο φιλή – πόσες εποχές είχαν περάσει από τότε, δεκαέξι ή περισσότερες; Ήταν πιο εύκολο να μετράς εποχές παρά φεγγάρια, που μερικές φορές δεν έβγαιναν επειδή είχαν αυτή την ιδιοτροπία. Ο Αϊζία θυμόταν ότι ήταν τότε που τα μήλα είχαν βγει πιο γεμάτα και πιο κόκκινα απ' όσο ποτέ πριν ή μετά – θυμόταν που είχαν γίνει ένα κουβάρι και η ντροπή δεν τους άφηνε να κοιτάζουν ο ένας τον άλλο. Τώρα ο Αϊζία πήγε πιο κοντά και τα χείλη του έμειναν για λίγο μετέωρα πάνω από του Σάμιουελ. Ο Σάμιουελ τραβήχτηκε ανεπαίσθητα αλλά μόνο για λίγο. Η αβεβαιότητά του είχε βρει κάλυψη κάτω από την επανάληψη. Η εσωτερική πάλη, που κάποτε τον έσπρωχνε να πνίξει τον Αϊζία και να πνιγεί και ο ίδιος, είχε υποχωρήσει. Τώρα πια υπήρχαν μόνο ίχνη της, ασήμαντες μάχες στις ακρινές γωνίες των ματιών του, ίσως μια τοσηδά στάλα στο πίσω μέρος του λαιμού. Όμως τη σκέπαζαν άλλα πράγματα.

Δεν έδωσαν καν ο ένας στον άλλο την ευκαιρία να γδυθεί τελείως. Το παντελόνι του Αϊζάια έμεινε μαζεμένο κάτω από τα γόνατά του. Του Σάμιουελ κρεμάστηκε από τον έναν αστράγαλο. Ανυπόμονοι, ρίχτηκαν ο ένας μέσα στον άλλο πάνω σε μια στοίβα άχυρα, με το φως του φεγγαριού να λάμπει αμυδρά στον πσινό του Αϊζάια και στα πέλματα του Σάμιουελ· λικνίστηκαν.

Χωρίστηκαν γλιστρώντας ο ένας μέσα από τον άλλο και στο μεταξύ είχαν πέσει έξω από το άχυρο, πιο βαθιά στο σκοτάδι, φαρδιοί πλατιοί πάνω στο χώμα. Τόσο κατάκοποι, που δεν είχαν καμιά όρεξη να το κουνήσουν από κει, αν και λαχταρούσαν ένα γερό πλύσιμο στο ποτάμι. Αποφάσισαν σιωπηρά να μείνουν εκεί που βρίσκονταν, τουλάχιστον μέχρι η αναπνοή τους να ξαναβρεί τον ρυθμό της και να καταλαγιάσουν οι σπασμοί.

Μέσα στο σκοτάδι άκουγαν τα ζώα να σέρνουν τα πόδια τους και λίγο πιο πέρα, στις καλύβες, τους πνιχτούς ήχους των ανθρώπων που τραγουδούσαν ή ίσως έκλαιγαν. Και τα δύο ήταν εξίσου πιθανά. Άκουσαν πιο ξεκάθαρα το γέλιο από το Μεγάλο Σπίτι.

Αν και μεσολαβούσαν τουλάχιστον δύο τοίχοι και αρκετός χώρος ανάμεσα σε αυτόν και το γέλιο, ο Σάμιουελ κοίταξε προς την κατεύθυνση του σπιτιού και προσπάθησε να συγκεντρωθεί στις φωνές που έρχονταν από μέσα. Του φάνηκε ότι μπορούσε να ξεχωρίσει κάποιες.

«Τίποτα δεν αλλάζει ποτέ. Καινούριο πρόσωπο, αλλά ίδια γλώσσα», είπε.

«Τι;» ρώτησε ο Αϊζάια τραβώντας τα μάτια του από τη στέγη και γυρνώντας προς τον Σάμιουελ.

«Αυτοί».

Ο Αϊζάια πήρε βαθιά εισπνοή κι άφησε τον αέρα να βγει αργά. Κούνησε το κεφάλι. «Τι κάνουμε λοιπόν; Λιώνουμε το πρόσωπο; Κόβουμε τη γλώσσα;»

Ο Σάμιουελ γέλασε. «Το πρόσωπο είναι ήδη πατικωμένο. Και η γλώσσα κομμένη στη μέση. Έχεις δει κι άλλη φορά φίδι. Το καλύτερο είναι να φύγουμε όσο πιο μακριά γίνεται. Κι άσ' τους να σέρνονται εδώ πέρα μόνοι τους».

«Αυτή είναι η μόνη επιλογή, λοιπόν, να το βάλουμε στα πόδια;»

«Αν το πρόσωπο δεν προσέχει, δεν ξέρει καν ότι δεν προσέχει. Αν η γλώσσα δεν παραδίνεται. Ναι».

Ο Σάμιουελ αναστέναξε. Μπορεί ο Αϊζάια να φοβόταν το σκοτάδι, αλλά εκείνος όχι. Γιατί εκεί ήταν που έβρισκε καταφύγιο, εκεί που γινόταν αόρατος, και εκεί που πίστευε ότι βρισκόταν στα σίγουρα το κλειδί της ελευθερίας. Και πάλι, όμως, αναρωτήθηκε τι πάθαιναν όσοι χάνονταν σε μια ερημιά που δεν ήταν δική τους. Κάποιοι γίνονταν δέντρα, μάλλον. Άλλοι γίνονταν η λάσπη στον πυθμένα των ποταμών. Κάποιοι έχαναν στην πάλη με το λιοντάρι του βουνού. Κάποιοι απλώς πέθαιναν. Για μια στιγμή έμεινε ξαπλωμένος εκεί, ακούγοντας την αναπνοή του Αϊζάια. Έπειτα σηκώθηκε.

«Έρχεσαι;»

«Πού;»

«Στο ποτάμι».

Ο Αϊζάια γύρισε στο πλάι αλλά δεν είπε τίποτα. Κοίταξε προς τα κει που ερχόταν η φωνή του Σάμιουελ και προσπάθησε να ξεχωρίσει το σχήμα του από το γύρω σκοτάδι. Όλα ήταν μια αδιαχώριστη μάζα μέχρι που ο Σάμιουελ σάλεψε και χώρισε τους ζωντανούς από τους νεκρούς. Αλλά τι ήταν αυτός ο ήχος;

Ένας θόρυβος σαν ξύσιμο από κάπου.

«Το άκουσες αυτό;» ρώτησε ο Αϊζάια.

«Τι ν' ακούσω;»

Ο Αϊζάια έμεινε ακίνητος. Το ξύσιμο είχε σταματήσει.

Ακούμπησε πάλι το κεφάλι στο χώμα. Ο Σάμιουελ κουνήθηκε ξανά, σαν να ετοιμαζόταν να σηκωθεί.

«Περίμενε», ψιθύρισε ο Αϊζάια.

Ο Σάμιουελ πλατάγισε τη γλώσσα αλλά γύρισε και ξάπλωσε πάλι δίπλα στον Αϊζάια. Πάνω που είχε αρχίσει να βολεύεται, το ξύσιμο ακούστηκε ξανά. Εκείνος δεν το άκουσε, αλλά ο Αϊζάια κοίταξε προς την κατεύθυνση απ' όπου είχε ηχήσει, κοντά στα παχιά των αλόγων. Κάτι πήρε μορφή εκεί. Στην αρχή ήταν ένα σημαδάκι σαν αστέρι, που μετά μεγάλωσε ώσπου έγινε η νύχτα που τον έφεραν στη φυτεία.

Είκοσι από δαύτους, ίσως περισσότεροι, φορτωμένοι σε ένα κάρο που το έσερναν άλογα. Όλοι αλυσοδεμένοι μεταξύ τους στους αστραγάλους και στους καρπούς, πράγμα που έκανε την κάθε τους κίνηση δύσκολη και συντονισμένη. Μερικοί φορούσαν σιδερένια κράνη που κάλυπταν ολόκληρο το κεφάλι τους, μετέτρεπαν τη φωνή τους σε ηχώ και την αναπνοή τους σε κροτάλισμα. Τα πελώρια κατασκευάσματα στηρίζονταν στις κλείδες τους, ανοίγοντας πληγές που αιμορραγούσαν μέχρι τους αφαλούς τους, κάνοντάς τους να τρεκλίζουν. Όλοι ήταν γυμνοί.

Είχαν περπατήσει σε κακοτράχαλα μονοπάτια γεμάτα σκόνη, τόσο καιρό που στον Αϊζάια έμοιαζε ολόκληρη ζωή – ο ήλιος έκαιγε τη σάρκα τους την ημέρα και τα κουνούπια την ξέσκιζαν τη νύχτα. Κι όμως ένιωθαν ευγνωμοσύνη για την καταρρακτώδη βροχή, τότε που όσοι δεν φορούσαν κράνη μπορούσαν να πιουν όσο και όταν ήθελαν αυτοί, και όχι οι άνθρωποι με τα όπλα.

Όταν τελικά έφτασαν στο Κενό –όπως ονόμαζαν στα ήσυχα μέρη οι άνθρωποι τη φυτεία των Χάλιφαξ, και όχι αναίτια–, δεν μπορούσε να διακρίνει τίποτα πέρα από ένα αμυδρό φως που ερχόταν από το Μεγάλο Σπίτι. Και τότε τους τράβηξαν τον

έναν μετά τον άλλο από το κάρο και κατέβηκαν παραπατώντας, γιατί κανένας τους δεν ένιωθε τα πόδια του. Κάποιοι δεν μπορούσαν καν να σταθούν όρθιοι από το βάρος του κράνους. Άλλοι λύγιζαν από το βάρος του πτώματος που ήταν δεμένο μαζί τους. Ο Αϊζάια, που ήταν ακόμη παιδί, δεν ήξερε πολλά πράγματα για να ζυγιάσει τον άντρα που τον σήκωσε και τον κουβάλησε, παρόλο που και τα δικά του πόδια τον κρατούσαν με το ζόρι.

«Σ' έπασα, μικρέ», είπε ο άντρας. Η φωνή του ήταν λαχνασμένη και ξερή. «Η μάνα σου με έβαλε να ορκιστώ. Και πρέπει να σου πω το όνομά σου».

Τότε όλα έγιναν μαύρα.

Όταν ο Αϊζάια συνήλθε, ήταν πρωί και όλοι ήταν ακόμη αλυσοδεμένοι μαζί: ζωντανοί και πεθαμένοι. Ξαπλωμένοι στο χώμα κοντά στο βαμβάκι. Πεινούσε και διψούσε και ήταν ο πρώτος που ανακάθισε. Τότε τους είδε: κρατούσαν κουβάδες και έρχονταν από το μονοπάτι προς το μέρος τους. Μερικοί ήταν στην ηλικία του. Ήρθαν φέρνοντας νερό και φαγητό – δηλαδή, ό,τι πιο κοντινό σε φαγητό ήταν πιθανόν να του δώσουν. Κομμάτια χοιρινό πνιγμένα στα μπαχαρικά, για να κρύβουν την αηδιαστική μυρωδιά και να μην κάνουν εμετό.

Ένα αγόρι με μια κουτάλα ήρθε κοντά του. Πλησίασε την κουτάλα προς το πρόσωπο του Αϊζάια. Ο Αϊζάια άνοιξε τα χείλη και έκλεισε τα μάτια. Ήπιε άπληστα ζεστό, γλυκό νερό, που έτρεξε από τις άκρες των χειλιών του. Όταν τελείωσε, κοίταξε το αγόρι. Ο ήλιος τον ανάγκασε να ζαρώσει τα μάτια, έτσι που στην αρχή κατάφερε να διακρίνει μόνο το περίγραμμα του αγοριού. Το αγόρι άλλαξε λίγο θέση, έκρυψε τον ήλιο. Κοίταξε τον Αϊζάια με μεγάλα μάτια γεμάτα καχυποψία και ένα πιγούνι πολύ περήφανο για κάποιον που ζούσε υπό τέτοιες συνθήκες.

«Θέλεις λίγο ακόμα;» τον ρώτησε το αγόρι που λεγόταν Σάμιουελ.

Ο Αϊζάια δεν διψούσε πια, ωστόσο κούνησε το κεφάλι καταφατικά.

Όταν το σκοτάδι ξαναγύρισε στη θέση του, ο Αϊζάια άγγιξε το σώμα του για να βεβαιωθεί ότι δεν ήταν πια παιδί. Ήταν ο ίδιος, καμιά αμφιβολία, αλλά αυτό που του είχε έρθει πριν από λίγο, από εκείνο το σημαδάκι μέσα στο σκοτάδι, αποδεικνυε ότι ο χρόνος είχε τη δύναμη να εξαφανίζεται όποτε και όπου του έκανε κέφι, και ο Αϊζάια ακόμη δεν μπορούσε να βρει τρόπο να τον φέρνει πίσω.

Δεν γινόταν να ξέρει με σιγουριά, αλλά η ανάμνηση που είχε φανερωθεί του θύμισε ότι με τον Σάμιουελ ήταν περίπου στην ίδια ηλικία, δεκάξι ή δεκαεφτά πια, αν κάθε τέσσερις εποχές είχαν μετρηθεί σωστά. Κόντευαν τα είκοσι και ένα σωρό πράγματα είχαν μείνει ανείπωτα ανάμεσά τους. Το να το αφήνεις στη σιωπή ήταν ο μόνος τρόπος με τον οποίο μπορούσε να γίνεται χωρίς να τσακίσει μια ψυχή στα δύο. Δουλειά, φαΐ, ύπνος, παιχνίδι. Γαμήσι επί τούτου. Για να επιβιώσεις, ό,τι μάθαινες έπρεπε να το μεταδίδεις φέρνοντας το θέμα βόλτα, όχι ξεσκεπάζοντάς το. Στο κάτω κάτω, ποιος ήταν τόσο βλάκας ώστε να δείχνει τις πληγές του σε ανθρώπους που θα ήθελαν να μπήξουν μέσα τα σαλιωμένα δάχτυλά τους;

Η σιωπή ήταν αμοιβαία, όχι τόσο με κοινή συμφωνία όσο κληρονομημένη. Ασφαλής, αλλά και ικανή να προκαλέσει μεγάλη καταστροφή. Ξαπλωμένος εκεί στο σκοτάδι, εκτεθειμένος υπερβολικά σε ένα ζωντανό όνειρο, ο Αϊζάια το άκουσε να μιλάει.

«Αναρωπιέσαι ποτέ... πού είναι η μάνα σου;» το άκουσε να λέει.

Τότε συνειδητοποίησε ότι ήταν η δική του φωνή, αλλά δεν

θυμόταν να είχε μιλήσει. Ήταν λες και μια άλλη φωνή, που έμοιαζε με τη δική του, είχε βγει από το λαρύγγι του. Δική του, αλλά όχι δική του. Πώς; Ο Αϊζάια έμεινε ακίνητος. Έπειτα πήγε πιο κοντά στον Σάμιουελ. Βρήκε ψηλαφητά το σώμα του και ακούμπησε το χέρι στην κοιλιά του.

«Δεν εννοούσα... δηλαδή δεν είπα...»

«Πρώτα φτύνεις και μετά πας να το πιάσεις ενώ έχει βγει πια από το στόμα σου;» είπε ο Σάμιουελ.

Ο Αϊζάια σάσπισε. «Δεν θέλω να πω αυτό. Από μόνο του βγήκε».

«Ναι, καλά», είπε ο Σάμιουελ και μούγκρισε.

«Ε... Έτυχε ποτέ ν' ακούσεις μια φωνή και να νομίζεις ότι είναι η δική σου αλλά να μην είναι; Ή να είναι και να μην είναι; Βλέπεις ποτέ τη ζωή σου έξω από σένα; Δεν ξέρω. Δεν μπορώ να το εξηγήσω», είπε ο Αϊζάια.

Σκέφτηκε πως ίσως ήταν αυτό το ξεμώραμα που είχε δει να παθαίνει κάποιος – επειδή η φυτεία είχε αυτή τη δύναμη να ωθεί το μυαλό να αποτραβιέται για να προστατέψει το σώμα από όσα το ανάγκαζαν να κάνει, αλλά να αφήνει το στόμα ελεύθερο να φλυαρεί. Για να ηρεμήσει, έτριψε το στομάχι του Σάμιουελ. Η κίνηση τους γαλήνεψε και τους δύο. Ο Αϊζάια είχε αρχίσει να ανοιγοκλείνει τα βλέφαρά του όλο και πιο αργά. Τον είχε πάρει σχεδόν ο ύπνος όταν το στόμα του τον ξύπνησε.

«Άραγε ένα κομμάτι σου, κάπου μέσα σου, ίσως το αίμα σου, ίσως τα σπλάχνα σου, κρατάει το πρόσωπό της;» είπε ο Αϊζάια και ξαφνιασθηκε με τα λόγια του, που ανέβλυσαν σάμπως μέχρι τότε να τα συγκρατούσε ένα φράγμα. «Άραγε, όταν κοιτάζεσαι στο ποτάμι, αυτό που βλέπεις είναι το πρόσωπό της;»

Έπεσε σιωπή και μετά ο Σάμιουελ ανάσανε κοφτά και

γρήγορα. «Μπορεί. Δεν πρόκειται να το μάθω ποτέ, δεν υπάρχει τρόπος να το μάθεις», απάντησε τελικά.

«Ίσως όμως υπάρχει τρόπος να νιώσεις», μουρμούρισε ο Αϊζάια.

«Ε;»

«Είπα, ίσως υπάρχει τρόπος...»

«Όχι εσύ. Τέλος πάντων, άσ' το», είπε ο Σάμιουελ. «Πάμε στο ποτάμι».

Ο Αϊζάια είχε την καλή πρόθεση να σηκωθεί, αλλά το σώμα του προτιμούσε να μείνει ξαπλωμένο εκεί με τον Σάμιουελ.

«Ξέρω και τη μάνα μου και τον πατέρα μου, αλλά το μόνο που θυμάμαι είναι τα κλαμένα πρόσωπά τους. Κάποιος με παίρνει από τα χέρια τους και στέκονται εκεί και με κοιτάνε, και τότε ο ουρανός ανοίγει πάνω από τα κεφάλια τους. Απλώνω το χέρι αλλά όλο και ξεμακραίνουνε, μέχρι που το μόνο που ακούω είναι κραυγές και μετά τίποτα. Το χέρι μου είναι ακόμη απλωμένο και δεν πιάνει τίποτα».

Έμειναν και οι δύο κατάπληκτοι, ο Αϊζάια από την ανάμνηση και ο Σάμιουελ από το άκουσμά της, αλλά κανένας τους δεν σάλεψε. Για μια στιγμή δεν είπαν τίποτα. Έπειτα ο Σάμιουελ γύρισε στον Αϊζάια.

«Ήξερες τον πατέρα σου;»

«Ένας άντρας με έφερε εδώ», είπε ο Αϊζάια και άκουσε τη φωνή του να διηγείται την ιστορία του. «Όχι ο πατέρας μου, αλλά κάποιος που είπε ότι ήξερε το όνομά μου. Όμως δεν μου το είπε ποτέ».

Και τότε ο Αϊζάια είδε το χέρι του να απλώνεται μέσα στο σκοτάδι του στάβλου, μικρό, πανικόβλητο, ακριβώς όπως εκείνη την ημέρα. Σκέφτηκε ότι ίσως πάσχιζε να αγγίξει όχι μόνο τη μάνα και τον πατέρα του, αλλά όλους εκείνους τους ξέθωρους ανθρώπους που στέκονταν πίσω τους, που και τα

δικά τους ονόματα είχαν χαθεί για πάντα, που το αίμα τους έτρεφε το χρώμα και το στοίχειωνε. Που οι κραυγές τους ακούγονταν πια σαν ψίθυροι – ψίθυροι που θα είναι ο τελευταίος θόρυβος που θα κάνει ποτέ το σύμπαν. Ο Σάμιουελ άρπαξε το χέρι του Αϊζία και το έβαλε πίσω στην κοιλιά του.

«Κάτι εδώ», είπε.

«Τι;»

«Τίποτα».

Ο Αϊζία άρχισε πάλι να τον τρίβει, κι αυτό έδωσε θάρρος στη φωνή του.

«Το τελευταίο που μου είπαν ήτανε “κοιότε”. Ακόμη δεν έχω βγάλει άκρη γιατί».

«Μήπως “να προσέχεις”;»

«Γιατί να μου πούνε τέτοιο πράγμα;»

Ο Σάμιουελ άνοιξε το στόμα του, αλλά ο Αϊζία δεν το είδε. Σταμάτησε να τρίβεται πάνω του και ακούμπησε το κεφάλι στο στήθος του Σάμιουελ.

«Δεν θέλω να μιλάω γι’ αυτά», είπε ο Αϊζία και η φωνή του βγήκε βραχνή. Τα μάτια του ήταν υγρά καθώς κούρνιαζε με το κεφάλι πιο βαθιά στο στήθος του Σάμιουελ.

Εκείνος κούνησε το κεφάλι με κατανόηση. «Ναι...»

Έριξε μια ματιά γύρω, αγκάλιασε πιο σφιχτά τον Αϊζία και έκλεισε τα μάτια του.

Το ποτάμι μπορούσε να περιμένει.

ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟ

Ο Σάμιουελ ξύπνησε δεύτερος. Το πρόσωπό του πορτοκαλί από τη λάμψη ενός ήλιου που ανέβαινε αργά. Ο πετεινός έκανε τη φασαρία του, αλλά ο Σάμιουελ τον είχε ακούσει πια τόσες φορές, που γινόταν ένα με τους άλλους θορύβους, σαν να ήταν σιωπή. Νωρίτερα ο Σάμιουελ είχε πει στον Αϊζάια να τον αφήσει ξαπλωμένο, να τον αφήσει να ξεκουραστεί, να θυμάται τις στιγμές. Κάτι τέτοιο εκεί πέρα το θεωρούσαν κλοπή, το ήξερε, αλλά κατά τη γνώμη του δεν ήταν δυνατόν να κλέψεις κάτι που σου ανήκε ήδη – ή θα έπρεπε να σου ανήκε.

Έμεινε ξαπλωμένος εκεί, γαλήνιος σαν το πρωινό που είχε βάψει το σώμα του με το φως που ερχόταν, απολύτως αποφασισμένος να μην το κουνήσει παρά μόνο αν δεν γινόταν αλλιώς. Δεν έβλεπε τον Αϊζάια, όμως τον άκουγε ακριβώς έξω από τις ανοιχτές πόρτες του στάβλου, να πηγαίνει προς το κοτέτσι. Ανακάθισε. Έριξε μια ματιά γύρω στον στάβλο, παρατήρησε το σκορπισμένο άχυρο από το περασμένο βράδυ, πρόσεξε πώς το σκοτάδι έκρυβε αυτά τα πράγματα και η μέρα άφηνε πίσω ίχνη που δεν ήταν ακριβώς καθαρά. Δεν θα συμπέρανε κανείς απαραίτητα ότι η αιτία αυτής της ακαταστασίας ήταν η ηδονή. Το πιο πιθανόν ήταν να θεωρηθεί αποτέλεσμα αδιαφορίας και κατά συνέπεια άξια τιμωρίας. Ξεφύσηξε και σηκώθηκε.

Προχώρησε προς τον τοίχο του στάβλου όπου τα εργαλεία κρέμονταν αραδιασμένα στη σειρά. Πήγε στην πιο κοντινή γωνία και έπιασε μια σκούπα. Άρχισε να σκουπίζει απρόθυμα τα πειστήρια της ευδαιμονίας τους και να τα σωριάζει σε έναν ωραίο σωρό, πιο κοντά στο σημείο όπου η δυστυχία τους ήταν ήδη στοιβαγμένη με τάξη. Άλλωστε, σύντομα όλα θα γίνονταν τροφή για τα ζωντανά.

Ο Αϊζία γύρισε στον στάβλο κρατώντας δυο κουβάδες.

«Καλημέρα», είπε με χαμόγελο.

Ο Σάμιουελ τον κοίταξε και μισοχαμογέλασε κι εκείνος, αλλά δεν ανταπέδωσε το καλημέρισμα. «Νωρίς σηκώθηκες».

«Κάποιος πρέπει να σηκώνεται νωρίς».

Ο Σάμιουελ κούνησε το κεφάλι και ο Αϊζία χαμογέλασε πάλι. Ακούμπησε κάτω τους κουβάδες, πήγε κοντά και χάιδεψε το μπράτσο του Σάμιουελ. Άφησε τα δάχτυλά του να γλιστρήσουν προς τα κάτω ώσπου τα χέρια τους έσμιξαν. Ο Αϊζία του έσφιξε τα δάχτυλα και τελικά και ο Σάμιουελ έσφιξε τα δικά του. Ο Αϊζία συνέχισε να τον κοιτάζει μέχρι που είδε το επιφυλακτικό βλέμμα του Σάμιουελ να τον αγκαλιάζει. Είδε τον εαυτό του εκεί, σ' εκείνα τα μάτια που είχαν την πιο βαθιά απόχρωση του καστανού απ' όσες είχε δει έξω από τα όνειρά του, μάτια ζεστά, που τα είχε χαρεί. Άνοιξε τα δικά του μάτια λιγάκι περισσότερο, καλώντας τον Σάμιουελ μέσα τους, έτσι ώστε να ξέρει ότι εκείνη η ζεστασιά περίμενε κι αυτόν.

Ο Σάμιουελ του άφησε το χέρι. «Τέλος πάντων, μιας και σηκωθήκαμε, ας...» Έκανε μια πλατιά χειρονομία δείχνοντας τη φυτεία. Ο Αϊζία του έπιασε πάλι το χέρι και το φίλησε.

«Όχι στο φως», είπε ο Σάμιουελ κατσουφιάζοντας.

Ο Αϊζία κούνησε το κεφάλι του. «Δεν υπάρχει πάτος πιο κάτω από τον πάτο».

Ο Σάμιουελ αναστέναξε, του έδωσε μια σκούπα και βγήκε

έξω, στο πρωινό φως που είχε αρχίσει κιάλας να το πλακώνει ένας υγρός ουρανός.

«Δεν έχω όρεξη γι' αυτό».

«Για ποιο;» τον ρώτησε ο Αϊζάια καθώς τον ακολουθούσε.

«Γι' αυτό». Ο Σάμιουελ έδειξε ό,τι υπήρχε γύρω τους.

«Πρέπει να το κάνεις».

Ο Σάμιουελ έγενεψε αρνητικά. «Δεν πρέπει να κάνω τίποτα».

«Θες να τις φας, δηλαδή;»

«Ξεχνάς; Δεν χρειάζεται να κάνεις το παραμικρό για να κινδυνέψεις να τις φας».

Ο Αϊζάια αναδιπλώθηκε ακούγοντας αυτά τα λόγια. «Δεν αντέχω να σε βλέπω να πονάς».

«Μήπως δεν αντέχεις και να με βλέπεις ελεύθερο;»

«Σαμ!» Ο Αϊζάια κούνησε το κεφάλι πέρα δώθε και άρχισε να προχωράει προς το κοτέτσι.

«Συγγνώμη», μουρμούρισε ο Σάμιουελ.

Ο Αϊζάια δεν τον άκουσε και ο Σάμιουελ χάρηκε. Τράβηξε κατά το χοιροστάσιο. Έπιασε έναν κουβά και, ενώ κοίταζε ακόμη τον Αϊζάια, εκείνο το πράγμα τού την έφερε πίσώπλατα. Οι αναμνήσεις επέστρεφαν συχνά έτσι, σε κομμάτια.

Εκείνη την ημέρα –βράδυ ήταν, στην πραγματικότητα, κι ο ουρανός έμοιαζε με αστρόσκηνη– ήταν ακόμη πολύ μικροί για να κατανοούν την κατάσταση τους. Κοιτούσαν εκείνο τον ουρανό μέσα από την τρύπα που κάποτε ήταν ρόζος στα σανίδια της σκεπής. Ένα ανοιγόκλεισμα του ματιού ήταν όλο κι όλο. Και η κούραση τους κρατούσε κάτω, ξαπλωμένους σε στρώμα άχυρα. Παραζαλισμένοι από τη δουλειά που τα κορμιά τους με το ζόρι άντεχαν να φέρουν βόλτα. Νωρίτερα, στο ποτάμι, τα χέρια τους είχαν ακουμπήσει κατά τύχη και είχαν μείνει έτσι περισσότερο απ' όσο περίμενε ο Σάμιουελ. Ένα σαστισμένο βλέμμα, αλλά τότε ο Αϊζάια χαμογέλασε και

η καρδιά του Σάμιουελ δεν ήξερε αν έπρεπε να χτυπήσει ή όχι, κι έτσι ο Σάμιουελ σηκώθηκε και τράβηξε κατά τον στάβλο. Ο Αϊζάια τον ακολούθησε.

Βρίσκονταν στον στάβλο και ήταν σκοτεινά. Κανείς από τους δύο δεν ήθελε να ανάψει κανέναν δαυλό ή λάμπα, κι έτσι απλώς έσπρωξαν στην άκρη λίγο άχυρο και το σκέπασαν με την κουβέρτα που τους είχε φτιάξει από κουρέλια η Θεία Μπι και ξάπλωσαν ανάσκελα. Ο Σάμιουελ αναστέναξε και ο Αϊζάια έσπασε τη σιωπή με ένα «Αχ, τι καλά...» που στα αφτιά του Σάμιουελ ακούστηκε αλλιώς αυτή τη φορά. Όχι ακριβώς σαν χάδι, αλλά πάντως πολύ απαλό. Οι πτυχώσεις του ήταν υγρές και προσπάθησε να το κρύψει κι από τον ίδιο του τον εαυτό. Ήταν αντανakλαστικό. Στο μεταξύ, ο Αϊζάια γύρισε στο πλάι για να τον κοιτάζει και κάθε τρυφερό σημείο του ήταν ανοιχτό και ελεύθερο και μυρμήγκιαζε δίχως ντροπή. Κοιτάχτηκαν και μετά έγιναν ένα, εκεί, και οι δυο τους, μέσα στο σκοτάδι.

Δεν κράτησε πάνω από μια στιγμή κι έτσι κατάλαβαν πόσο πολύτιμος ήταν ο χρόνος. Φαντάσου να έχεις όσο χρόνο θέλεις. Για να τραγουδάς. Ή για να πλένεσαι στο λαμπερό ποτάμι κάτω από έναν πεντακάθαρο ήλιο, με τα μπράτσα ανοιχτά για να αγκαλιάζεις τον άνθρωπό σου, που η ανάσα του είναι πια δική σου ανάσα, εισπνοή, εκπνοή, ένας ρυθμός, ένα χαμόγελο που βρίσκει αντίδωρο. Ο Σάμιουελ δεν ήξερε ότι είχε τέτοια κάψα ώσπου ένωσε του Αϊζάια.

Ναι, οι αναμνήσεις έρχονταν κομματιαστές. Ανάλογα με το τι ήθελε να το θυμηθείς, καμιά φορά έρχονταν ανάκατα. Ο Σάμιουελ είχε αρχίσει να ταΐζει τα γουρούνια όταν η καρφίτσα που καρφίτσωσε το στήθος του όλο το πρωί κατάφερε επιτέλους να το τρυπήσει. Είχε μόνο μια σταλιά αίμα στην άκρη της, αλλά δεν έπαυε να είναι αίμα. Ποιος να το φανταζόταν ότι

το αίμα μιλούσε; Είχε ακούσει άλλους να μιλάνε για τη μνήμη του αίματος, αλλά νόμιζε πως ήταν απλώς τρόπος του λέγειν. Κανένας δεν είχε πει ποτέ κάτι για τις φωνές. Την περασμένη νύχτα, όμως, ο Αϊζάια είχε φέρει πάρα πολλές από δαύτες πίσω στον στάβλο μαζί τους, στην άκρη της ερώτησής του, μιας ερώτησης που είχε τσακίσει όλους τους καθιερωμένους κανόνες τους, αυτούς που είχαν σκεφτεί και βάλει μόνοι τους, αυτούς που τόσο πολλοί δικοί τους άνθρωποι καταλάβαιναν καλά.

Ο Σάμιουελ πέταξε κι άλλη τροφή στα γουρούνια. Αγνόησε τη βελόνα που ξεπρόβαλλε από το στήθος του και το αίμα που ψιθύριζε, το αίμα που στάλαζε πια σαν σταγόνα, όχι διαφορετική από της βροχής, κουβαλώντας το δικό της πλήθος, τις δικές της αντανakλάσεις, έναν κόσμο –έναν ολόκληρο κόσμο!– μέσα της.

Άρχισε να ζεσταίνεται και να νιώθει φαγούρα μέσα του.

Αναρωτιέσαι ποτέ πού είναι η μάνα σου;

Πριν από τότε, κατάφερνε να αποφεύγει την τσιμπιά που ένιωθε με τέτοιου είδους ερωτήσεις, να τη χάνει μέσα στην αφθονία της θλίψης που πότιζε το τοπίο. Κανένας δεν ρωτούσε τον άλλο για τις ουλές, για τα μέλη που έλειπαν, για τις τρεμούλες ή για τους νυχτερινούς εφιάλτες, κι έτσι κατάφερναν να τα στοιβάζουν στις γωνίες πίσω από τα σακιά, να τα ρίχνουν στα νερά, να τα θάβουν στο χώμα. Να όμως που ο Αϊζάια σκάλιζε σκατά που δεν είχε καμιά δουλειά να σκαλίζει, κι έπειτα να σου λέει «δεν το ήθελα». Τότε γιατί το είπε; Ο Σάμιουελ νόμιζε πως είχαν κάνει μια συμφωνία: αφήνουμε τα πτώματα εκεί που βρίσκονται, διάολε.

Ήταν στα σκοτεινά το περασμένο βράδυ κι έτσι ο Αϊζάια δεν μπορούσε να δει, ευτυχώς, ότι ο Σάμιουελ μετακινήθηκε, σχεδόν σηκώθηκε, και ανακοίνωσε ότι θα κατέβαινε στο ποτάμι, για να βουλιάξει στο νερό και να μην ξαναβγει. Αντί

για αυτό έμεινε εκεί που βρισκόταν, με τους μυς του τεντωμένους καθώς πάσχιζε να αρπάξει κάτι που δεν υπήρχε. Ανοιγόκλεινε τα μάτια ξανά και ξανά, αλλά αυτό δεν τα εμπόδιζε να καΐνε. *Τι σόι ερώτηση ήταν αυτή;*

Είχε ξεφυσήσει με θόρυβο. Ακόμα και μέσα στο σκοτάδι μπορούσε να νιώσει την ήρεμη προσμονή του Αϊζάια, το σταθερό, ανελέητο τράβηγμά του, που τον καλόπιανε για να του ανοιχτεί πάλι. Μα δεν του είχε ανοιχτεί αρκετά ήδη; Κανένας άλλος δεν ήξερε πώς ήταν –πώς φαινόταν, τι αίσθηση είχε, τι γεύση είχε– το μέσα του εκτός από τον Αϊζάια. Τι περισσότερο μπορούσε να του δώσει που δεν ήταν ήδη όλα; Του ήρθε να χτυπήσει κάτι. Να αρπάξει το τσεκούρι και να πελεκήσει κάνα δέντρο. Ή να στρίψει το λαρύγγι καμιάς κότας.

Η σιωπή ανάμεσά τους ήταν οδυνηρή. Ο Σάμιουελ πήρε βαθιά εισπνοή και την ίδια στιγμή η σκιά μιας γυναίκας υψώθηκε στο σκοτάδι ακριβώς εκεί που τελείωναν τα πόδια του. Πιο μαύρη κι από το σκοτάδι, στεκόταν γυμνή. Τα στήθη της ήταν κρεμασμένα, οι γοφοί της φαρδιοί. Είχε ένα πρόσωπο που για κάποιον λόγο τού φαινόταν γνώριμο, αν και δεν το είχε ξαναδεί ποτέ. Επιπλέον, μια σκιά μέσα στο σκοτάδι ήταν κάτι παράλογο. Οι σκιές ήταν κάτοικοι της μέρας. Κι όμως, να τη εκεί: ένα μαύρο που έκανε τη νύχτα να ζηλεύει, με μάτια που ήταν αυτά τα ίδια ερωτήσεις. Ήταν άραγε η μητέρα του, που την είχε ξυπνήσει η αθέτηση της συμφωνίας από τον Αϊζάια; Σήμαινε πως κι εκείνη ήταν σκιά; Ξαφνικά τον έδειξε με το δάχτυλό της. Ξαφνιασμένος, μίλησε.

Μπορεί. Δεν υπάρχει τρόπος να το μάθεις.

Μπορεί εκείνη να έκανε τον Αϊζάια να μιλήσει.

Ενώ τα γουρούνια έτρωγαν, ο Σάμιουελ προσπάθησε να σκουπίσει το αίμα από την καρφίτσα και να τη βγάλει από το στήθος του. Σταμάτησε όταν άκουσε έναν θόρυβο στο βάθος.

Δεν ήξερε αν ήταν το θρόισμα των χόρτων ή κραυγή. Κοίταξε προς τα δέντρα και είδε κάτι. Έμοιαζε με τη σκιά. Είχε επιστρέψει στο φως της ημέρας σαν υπενθύμιση. Έχοντας πάρει υπόσταση από μια ερώτηση, τώρα θα τριγυρνούσε όπου τριγυρνούσε κι αυτός, επειδή, όπως είχε ακούσει, έτσι έκαναν οι μανάδες: παρακολουθούσαν κάθε κίνηση των παιδιών τους και μετά ήταν χρέος του πρώην παιδιού να φτιάξει ζωή και να τη βλέπει να ανθίζει ή να μαραίνεται.

«Ζάι! Έλα να δεις κάτι!» Ο Σάμιουελ έδειξε προς το δάσος.

Ο Αϊζάια ήρθε τρέχοντας και στάθηκε δίπλα του. «Δεν θα ζητήσεις συγγνώμη γι' αυτό που μου είπες;»

«Σου ζήτησα. Απλώς δεν το άκουσες. Αλλά κοίτα. Εκεί. Αυτό εκεί. Που κουνιέται».

«Τα δέντρα;» Ο Αϊζάια απάντησε με βιασύνη, αφηρημένα, θέλοντας να συζητήσει εκείνο το άλλο πράγμα.

«Όχι, όχι. Εκείνο το πράγμα εκεί πέρα. Δεν ξέρω τι... σκιά;»

Ο Αϊζάια ζάρωσε τα μάτια και είδε ένα φτερουγισμα.

«Δεν...»

«Το είδες;»

«Ναι. Δεν ξέρω τι είναι».

«Πάμε να δούμε».

«Και να τις φάμε επειδή πήγαμε κοντά στην άκρη;»

«Πουφ», έκανε ο Σάμιουελ αλλά ούτε αυτός κουνήθηκε από τη θέση του.

Καθώς κοιτούσαν πέρα από την άκρη, αυτό που στην αρχή ήταν μαύρο έγινε άσπρο όταν ο Τζέιμς ο επιστάτης ξεπρόβαλε από τη στρατιά των δέντρων. Τον ακολουθούσαν τρεις από τους τουμπάμπ που είχε στις διαταγές του.

«Δες να βρήκαν κανέναν;» ρώτησε ο Σάμιουελ, παραδόξως ανακουφισμένος επειδή ήταν ο Τζέιμς και όχι η σκιά.

«Λένε πως μπορείς να το καταλάβεις από τ' αφτιά τους»,

αποκρίθηκε ο Αϊζάια, κοιτάζοντας τον Τζέιμς και τους άντρες του. «Από το πώς κρέμεται το κάτω μέρος. Αλλά δεν μπορώ να δω από εδώ».

«Μπορεί να βγήκανε περιπολία. Δεν είναι ώρα για το κάλεσμα στα χωράφια;»

«Αμέ».

Κανείς τους δεν κουνήθηκε από τη θέση του καθώς κοιτούσαν τους άντρες να προχωρούν μέσα από τους θάμνους και τα χόρτα, συνεχίζοντας να πηγαίνουν κατά μήκος της περιμέτρου προς το μπαμπακοχώραφο, που απλωνόταν μέχρι τον ορίζοντα και μερικές φορές έμοιαζε λες και τα σύννεφά του άγγιζαν τα σύννεφα του ουρανού.

Ο ήχος του κέρατος ξάφνιασε τον Αϊζάια. «Ποτέ μου δεν θα το συνηθίσω», είπε.

Ο Σάμιουελ γύρισε προς το μέρος του. «Αν το σκεφτείς καλά, δεν χρειάζεται να το συνηθίσεις».

Ο Αϊζάια πλατάγισε τη γλώσσα του.

«Α, μπα; Δηλαδή είσαι ευτυχισμένος εδώ, Ζάι;»

«Μερικές φορές», απάντησε κοιτάζοντας τον Σάμιουελ στα μάτια. «Θυμάσαι στο νερό;»

Ο Σάμιουελ χαμογέλασε παρά τη θέλησή του.

«Και πρέπει κανείς να σκέφτεται, όχι μόνο να κάνει, για να είναι ευτυχισμένος», είπε ο Αϊζάια γυρνώντας σε αυτό που τον είχε ρωτήσει ο Σάμιουελ.

«Φαίνεται, λοιπόν, πως πρέπει να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε».

Το κέρασ ακούστηκε πάλι. Ο Σάμιουελ κοίταξε προς τα κει απ' όπου είχε έρθει ο ήχος, πέρα στο χωράφι. Τα μάτια του στένεψαν. Τότε ένωσε το χέρι του Αϊζάια στην πλάτη του. Ο Αϊζάια το άφησε εκεί, ήρεμο και σταθερό, και η ζεστασιά που εξέλεμπε δεν έκανε τα πράγματα χειρότερα. Μια στιγμή,

που θα περνούσε πολύ γρήγορα κι όμως δεν έλεγε να περάσει. Ήταν σχεδόν λες και ο Αϊζία τον κρατούσε όρθιο, τον έσπρωχνε προς τα εμπρός, του έδινε κάτι να κρατηθεί όταν τα πόδια του ήταν λιγάκι κουρασμένα.

Ωστόσο, ο Σάμιουελ είπε: «Όχι στο φως».

Ωστόσο, ο Αϊζία κράτησε το χέρι του εκεί λίγο ακόμα. Ύστερα άρχισε να σιγομουρμουρίζει. Το έκανε αυτό καμιά φορά, χαϊδεύοντας τα μαλλιά του Σάμιουελ όταν ήταν ξαπλωμένοι τη νύχτα, κι έτσι ο ύπνος του Σάμιουελ γινόταν λιγάκι πιο εύκολος.

Το πρόσωπο του Σάμιουελ είχε μια έκφραση που έλεγε, *Φτάνει πια!* Αλλά μέσα στο κεφάλι του, χαραγμένη μέσα στο μυαλό του, ήταν μια φωτεινή, λαμπερή φωνή που έλεγε:

Ο Αϊζία είναι παρηγοριά. Πάντα είναι παρηγοριά.